

ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНИЙ РОЗВИТОК АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

У статті розглянуто інноваційно-інвестиційний розвиток підприємств аграрного сектора економіки України, визначені інноваційна активність та джерела фінансування інноваційної діяльності аграрних підприємств, досліджено рівень рентабельності, фактори гальмування інноваційного розвитку сільськогосподарських підприємств та інші проблеми. Розроблена система заходів щодо активізації інноваційної діяльності аграрних підприємств. Запропоновано ряд першочергових заходів, які потрібно вжити для сприяння інноваційної та інвестиційної діяльності аграрного сектора економіки нашої держави.

Ключові слова: інновації, інвестиції, аграрні підприємства, конкурентоспроможність, фактори розвитку, інноваційна активність, глобалізація.

Постановка проблеми. Системні трансформаційні перетворення аграрного сектора економіки в умовах мінливого ринкового середовища зумовлюють необхідність адаптації сільськогосподарських підприємств у напрямі забезпечення високого рівня конкурентоспроможності як на національному, так і на міжнародному рівнях.

Перехід України до постіндустріального устрою, процеси масової глобалізації, рух України до Європейського Союзу, загострення впливу кризових явищ у глобальному масштабі диктують необхідність посилення інвестиційно-інноваційної активності господарюючих систем. Відтак, нагальною є потреба кардинальних змін у процесі формування та підтримки рівня конкурентоспроможності вітчизняних підприємств агробізнесу й впровадження заходів щодо поліпшення їх конкурентоспроможності на внутрішньому та зовнішніх ринках, задоволення потреб існуючих і перспективних ринків продукцією. Провідну роль у підвищенні конкурентоспроможності цих підприємств відіграють інноваційні перетворення. Забезпечення економічної безпеки та розвитку держави вимагає переходу до інноваційного типу економіки, орієнтованого на підтримку високотехнологічного сільськогосподарського виробництва [7].

Переведення аграрного виробництва на інноваційні засади розвитку ускладнюється переважанням стереотипних

уявлень про його об'єктивну незмінність та традиційність, тому, інноваційні процеси повинні визначати успіх підприємств. Найважливішими факторами досягнення високого рівня конкурентоспроможності залишається концентрація виробництва, розвиток виробництва нових видів продукції, всебічне підвищення якості продукції виробленої підприємствами аграрного сектору і стимулювання становлення нових потреб [2].

У зв'язку з тим, що для багатьох інноваційних рішень будуть потрібні великі інвестиції, більша частина інновацій з'явиться на великих підприємствах агропромислового комплексу. Аграрний сектор як найважливіша сфера діяльності – це своєрідний і яскравий приклад інновації, воно вимагає когнітивної рухливості. Специфіка сільськогосподарської праці полягає в тому, що вона вимагає поєднання природничо-наукових і соціальних знань. Аграрний сектор породив нові складні проблеми і чергові інновації, соціальні, економічні та технологічні одночасно. Подальший розвиток соціального розшарування, політичних структур, торговельних зв'язків і принципів управління – все це виникло як результат проблем, які були породжені введенням цієї сфери діяльності.

Першочерговим завданням має бути побудова організаційно-інноваційних, економічних та управлінських механізмів, які будуть направлені на інноваційну діяльність, та одержання максима-

льних економічних ефектів та прибутків підприємствами від впровадження інноваційних технологій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням теоретичних і практичних аспектів інноваційної діяльності підприємств аграрного сектору присвячено значну кількість наукових праць, а саме роботи вчених Гаврилюка М. М., Гордійчука А. І., Гришової І. Ю., Даци О.І., Дем'яненка М.Я., Кропивка М. Ф., Лупенка Ю. О., Маліка М. Й., Музики П. М., Саблука П. Т., Стоянової-Коваль С. С., Топіхи В. І., Шпикуляка О.Г., Чабана В. Г., Янковської О.І. та ряд інших вітчизняних і зарубіжних вчених. Разом з тим, питання підвищення ефективності агровиробництва та розвитку аграрного сектору економіки за рахунок використання інновацій залишаються недостатньо вивчені. Це зумовлює необхідність вивчення окресленої проблеми та підтверджує актуальність статті.

Метою статті є дослідження теоретичних основ інноваційної діяльності підприємств аграрного сектору економіки, визначення проблем агроінноваційного розвитку та можливі шляхи їх практичного вирішення.

Виклад основного матеріалу дослідження. На сучасному етапі розвитку агропромислового комплексу України важливу роль відіграє впровадження новітніх технологій та досягнень науково-технічного прогресу. Інновації та інноваційна діяльність є необхідною складовою процесу забезпечення успішного, довготривалого та стійкого функціонування підприємства, однією з фундаментальних складових ефективної стратегії та важливим інструментом забезпечення конкурентних переваг.

Стосовно аграрного сектору економіки, як основного об'єкту дослідження, інновації є реалізацією в господарську практику результатів досліджень і розробок у вигляді нових сортів рослин, порід і видів тварин і птиці, нових технологій в рослинництві, тваринництві і переробній

промисловості, нових добрив і засобів захисту рослин і тварин, нових методів профілактики і лікування тварин і птиці, нових або покращених продуктів харчування, матеріалів, нових форм організації і управління різними сферами економіки, нових підходів до соціальних послуг, що дозволяють підвищити ефективність виробництва [3].

Інноваційні процеси в аграрному секторі мають свою специфіку. Вони відрізняються різноманіттям регіональних, галузевих, функціональних, технологічних і організаційних особливостей. Комплексний характер інновацій в аграрному секторі пред'являє специфічні вимоги до інноваційного механізму (нормативно-правовій базі інноваційного розвитку, організації і управлінню, інноваційному маркетингу, розвитку інноваційної структури тощо). Адже у сільському господарстві навіть щонайменше упущення повертається небажаними наслідками. Слід також зазначити, що ризик фінансування науково-виробничих результатів, ризик тимчасового розриву між витратами і результатами, невизначеність попиту на інноваційну продукцію не зацікавляють приватних інвесторів вкладати капітал в розвиток сільського господарства [5].

В економіці України суть інноваційної діяльності полягає не стільки в зростанні інвестицій в агропродовольчий комплекс, скільки в забезпеченні інноваційної активності (Рис.1).

Як свідчать дані, спостерігається незначне зниження питомої ваги підприємств, що займалися інноваціями у 2013 році - 16,8% порівняно з 2012 роком - 17,4% , на 0,6%. Нинішню ситуацію, що склалася в економіці України, відрізняє той факт, що за наявності в країні значних фундаментальних і технологічних наробок, відбувається зниження активності інноваційної діяльності, пов'язаної передусім із браком власних коштів у підприємств і обмеженістю бюджетного фінансування (табл. 1).

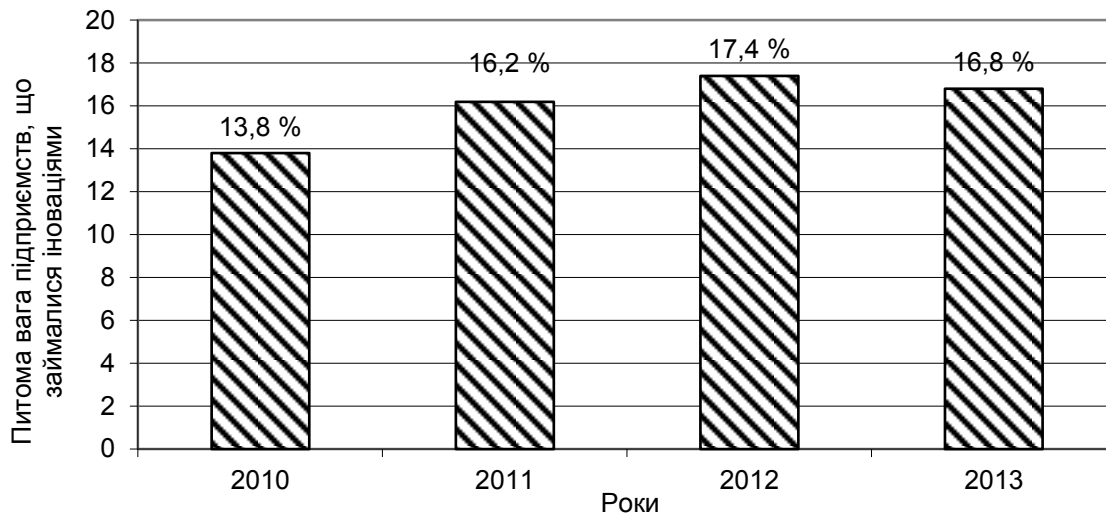

Рис. 1. Інноваційна активність

Джерело: розраховано автором за даними Державного комітету статистики України

Данні табл. 1 свідчать, що загальна сума фінансування інноваційної діяльності різко скоротилася у 2013 році порівняно з 2012 роком на 17% та склала 9562,6 млн. грн. У структурі фінансування інноваційної дія-

льності завжди переважають власні кошти підприємств, що свідчить про необхідність пошуку джерел та активізації інноваційної діяльності самими підприємствами при належній підтримці з боку держави.

Т а б л и ц я 1

Джерела фінансування інноваційної діяльності

Роки	Загальна сума витрат	Утому числі за рахунок коштів			
		Власних	Державного бюджету	Іноземних інвесторів	Інші джерела
млн. грн					
2010	8045,5	4775,2	87	2411,4	771,9
2011	14333,9	7585,6	149,2	56,9	6542,2
2012	11480,6	7335,9	224,3	994,8	2925,6
2013	9562,6	6973,4	24,7	1253,2	1311,3

Джерело: розраховано автором на підставі [8]

Сучасні агропромислові підприємства України працюють у надзвичайно важких умовах із застосуванням фізично та морально застарілих основних засобів. Починаючи

з 2000 року відбувається поступове зменшення кількості наявних тракторів та зернозбиральних комбайнів, які працюють у сільському господарстві України (табл. 2).

Т а б л и ц я 2

Парк тракторів і зернозбиральних комбайнів сільськогосподарських підприємств України у 2011–2013 роках

Рік	Трактори усіх марок, од.	Зернозбиральні комбайни, од.
2011	147131	32062
2012	150740	31997
2013	146004	30061

Джерело: розраховано автором на підставі [8]

Наведені дані свідчать про сповільнення виробничих процесів у сучасному сільському господарстві України.

Модернізація виробництва, впровадження нових технологій на основі сучасних

наукових досліджень можливе лише за умов істотного збільшення обсягу інвестицій. За офіційними даними Держкомстату України в останні роки спостерігається незначне збільшення капітальних інвестицій в сільське

господарство. Станом на січень-вересень 2014 року капітальні інвестиції склали 11138,3 млн. грн, що на 112,7 млн. грн. більше ніж у попередньому році.

Незважаючи на це, інноваційна активність підприємств, як вже зазначалось, знизилась. Виявлено, що основний напрямок вкладання коштів - це придбання нової техніки, яке здійснюють більшість підприємств. А за такими інноваційними напрямами, як запровадження нових технологій, механізація та автоматизація сільськогосподарських

робіт, енергозбереження, підвищення безпеки праці та професійне навчання персоналу вкладають кошти решта підприємств [4].

Досліджуючи інноваційну діяльність в аграрному секторі економіки слід врахувати незбалансованість його структури: якщо у 2010 році в рослинництві вироблялося 63,9% валової продукції сільського господарства, то у 2014 році 70,2%. Відповідно в тваринництві в 2010 р. вироблялося - 36,1% валової продукції, а в 2014 р. - 29,8%. Порівняно з 2010 роком він зменшився на 6,3% [8].

Т а б л и ц я 3

Рівень рентабельності сільськогосподарського виробництва, %

Рік	продукція сільського господарства	продукція рослинництва	продукція тваринництва
2011	27,0	32,3	13,0
2012	20,5	22,3	14,3
2013	11,2	11,1	11,3

Джерело: розраховано автором на підставі [8]

Рис. 2. Фактори, що гальмують інноваційний розвиток сільськогосподарських підприємств

Джерело: розроблено автором

Розвиток інноваційної діяльності на сучасному етапі пригальмований, що зумовлено існуванням негативних зовнішніх і внутрішніх факторів (рис. 2) [6]. Зважаючи на нерозвиненість галузі тваринництва, найбільш вірогідним є входження суб'єктів господарювання з інноваційними розробками саме в галузь тваринництва з можливістю одночасної промислової переробки продукції, що дозволить в перспективі розв'язувати соціально – економічні та екологічні проблеми.

За офіційним даними Держкомстату України, рівень рентабельності сільського господарства в Україні в 2013 році склав 11,2%, що майже в половину менше ніж у попередньому році (таблиця 3) [8]. Як свідчать данні, спостерігається тенденція зниження рентабельності як продукції рослинництва, так і продукції тваринництва, відповідно до 11,1% та 11,3% у 2013 році [8].

Висновки та перспективи подальших досліджень. На основі результатів проведеного обстеження неможливо зробити однозначні висновки про вплив інноваційно-інвестиційної діяльності на економічні результати виробництва у сільськогосподарських підприємствах. Водночас необхідність періодичного проведення таких обстежень зумовлюється важливістю активізації інноваційної діяльності в агровиробництві, що потребує прийняття управлінських рішень щодо розроблення інноваційної стратегії на рівні підприємства та інноваційної політики на рівні держави на основі фактичної інформації про характеристики інноваційної діяльності, цілі її активізації та причини гальмування. Система заходів щодо активізації інноваційно-інвестиційної діяльності сільськогосподарських підприємств, на нашу думку, має включати [3]:

- державну підтримку фундаментальних наукових розробок; - формування інноваційної інфраструктури; - державну підтримку підготовки висококваліфікованих кадрів; - державну підтримку створення венчурних компаній, технопарків, бізнес-інкубаторів, інвестиційних компаній; - створення системи державної підтримки сільськогосподарських підприємств, що займаються інноваційною діяльністю (надання пільгового оподаткування, виділення грантів, субвенцій); - створення системи пільгового кредитування сільського господарства; - введення ринку земель, створення аграрного

банку, іпотечне кредитування; - запровадження системи лізингових відносин; залучення до процесу інвестування аграрної сфери іноземних і вітчизняних інвесторів; забезпечення цінового паритету між сільськогосподарською продукцією та матеріально-технічними й енергетичними ресурсами; - усунення міжгалузевих диспропорцій у фінансуванні аграрної галузі із державного бюджету; - створення стабільного і прозорого законодавства щодо здійснення експортних операцій; - виважена й ефективна політика держави щодо підтримки вітчизняного товаровиробника.

Виходячи з вище сказаного, здійснення інноваційно-інвестиційної діяльності підприємствами аграрної сфери дасть змогу підвищити рівень їхньої конкурентоспроможності, зміцнити позиції на міжнародному ринку аграрних товарів та покращити ефективність виробничо-господарської діяльності загалом.

Література

1. Андрійчук В. Г. Економіка аграрних підприємств: Підручник. – 2-ге вид., доп. і перероблене / В.Г. Андрійчук. – К.:КНЕУ, 2002. – 624 с.
2. Грановська В. Г. Інноваційний розвиток аграрних підприємств як складова їх конкурентоспроможності / В.Г. Грановська // Наукові праці Полтавської державної аграрної академії. – 2012. – Вип. 1(4). – Т. 2. – С. 105-109.
3. Давиденко Н.М. Активізація інвестиційної діяльності в аграрному секторі економіки України / Н.М. Давиденко // Агроінком. - 2010. - № 9-10. - С. 73-76.
4. Долгошея Н.О. Організаційно-економічний механізм інноваційної діяльності в аграрному секторі економіки / Н.О. Долгошея // Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності - 2011. - №3 - С. 17-22
5. Дорошко О.О. Особливості інноваційного розвитку України / О.О. Дорошко // Інвестиції: практика та досвід. – 2011. – № 5. – С. 21–24.
6. Сенів Б.О. Проблеми та перспективи інноваційної діяльності в Україні / Б.О. Сенів // Українська наука: минуле, сучасне і майбутнє – 2011. - №16.
7. Чабан В.Г. Інновації як умова підвищення конкурентоспроможності аграрного сектору / В.Г. Чабан // Економіка АПК, 2006. – №7. С. 63-67.

8. Офіційний сайт „Державний комітет статистики України”. - [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>

References

1. Andriychuk V. H. *Ekonomika ahrarykh pidpryyemstv: Pidruchnyk. – 2-he vyd., dop. i pereroblene. / V.H. Andriychuk. – K.:KNEU, 2002. – 624 s.*

2. Hranovs'ka V. H. *Innovatsiynyy rozvytok ahrarykh pidpryyemstv yak sklado-va yikh konkurentospromozhnosti / V.H. Hranovs'ka // Naukovi pratsi Poltavskoyi derzhavnoyi ahraryoi akademiyi. – 2012. – Vyp. 1(4). – T. 2. – S. 105 – 109.*

3. Davydenko N.M. *Aktyvizatsiya investytsiynoyi diyal'nosti v ahrarynomu sektori ekonomiky Ukrainy / N.M. Davydenko // Ahroinkom. 2010. № 9-10. S. 73-76.*

4. Dolhosheya N.O. *Orhanizatsiyno-ekonomichnyy mekhanizm innovatsiynoyi diyal'nosti v ahrarynomu sektori ekonomiky / N.O. Dolhosheya // Teoretychni i praktychni aspekty ekonomiky ta intelektual'noyi vla-snosti 2011. – №3 – S. 17-22.*

5. Doroshko O.O. *Osoblyvosti innovatsiynoho rozvytku Ukrainy / O.O. Doroshko // Investytsiyi: praktyka ta dosvid. – 2011. – № 5. – S. 21–24.*

6. Seniv B.O. *Problemy ta perspektyvy innovatsiynoyi diyal'nosti v Ukraini / B.O. Seniv // Ukrayins'ka nauka:mynule, su-chasne i maybutnye – 2011 r. №16.*

7. Chaban V.H. *Innovatsiyi yak umova pidvyshchennya konkurentospromozhnosti ahrarynoho sektoru / V.H. Chaban // Ekonomika APK, 2006. – №7. S. 63-67.*

8. Ofitsiynyy sayt „Derzhavnyy komitet statystyky Ukrainy”. [Elektronnyy resurs]. *Rezhym dostupu : <http://www.ukrstat.gov.ua>.*

Ильина О.В.

Иновационно-инвестиционное развитие аграрных предприятий Украины в условиях глобализации.

В статье рассмотрено иновационно-инвестиционное развитие предприятий аграрного сектора экономики Украины, определены иновационная активность и источники финансирования иновационной деятельности аграрных предприятий, исследован уровень рентабельности, факторы торможения иновационного развития сельскохозяйственных предприятий и другие проблемы. Разработана система мероприятий по активизации иновационной деятельности аграрных предприятий. Предложен ряд первоочередных мер, которые необходимо принять для содействия иновационной и инвестиционной деятельности аграрного сектора экономики государства.

Ключевые слова: иновации, инвестиции, аграрные предприятия, конкурентоспособность, факторы развития, иновационная активность, глобализация.

Pyina O.

Innovation and investment development of agricultural enterprises of Ukraine in the context of globalization

The article reviews the innovative investment enterprises development in the agricultural sector of Ukraine, defines the innovative activity and sources of funding of the innovative activity of agricultural enterprises, investigates the profitability, factors of inhibition of innovative development of agricultural enterprises and other problems. A system of measures to enhance the innovation of agricultural enterprises has been developed. A number of priority measures to be taken to promote innovation and investment activities of the agricultural sector of the state economy has been proposed.

Keywords: innovations, investments, agricultural enterprises, competitiveness, development factors, innovative activity, globalization.

Рецензент: Онегіна В. М. – доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри «Економіка і маркетинг» Харківського національного технічного університету сільського господарства імені П. Василенка, м. Харків, Україна.

Reviewer: Onegina V. – Professor, Ph.D. of Economics, Head of Economics and Marketing Department Kharkiv National University of Agriculture named after P. Vasilenko, Kharkiv, Ukraine.

e-mail: info@khntusg.com.ua

*Стаття подана
02.05.2015 р.*